

O‘ZBEKISTON VA GERMANIYA QONUNCHILIGI BO‘YICHA ER- XOTINLARNING MULKIY HUQUQLARI

Xonzodabegim Raxmatova Utkir qizi

Toshken viloyati adliya boshqarmasi O‘rtachirchiq tumani adliya bólimi

FHDY bo‘limi 2-toifali inspektori

3-darajali yurist

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston va Germaniya qonunchiligini qiyosiy tahlil qilish orqali oilaviy munosabatlarni tartibga solish, shu jumladan, er-xotinlarning mulkiy huquq va majburiyatlarining huquqiy mohiyatini yaxshiroq tushunishga, ular bilan bog‘liq nizolarni bartaraf etish yo‘llarini aniqlashga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: nikoh davomida orttirgan mol-mulk, umumiy mol-mulkka egalik qilish, foydalanish va tasarruf etish, er va xotinning har birining mulki, umumiy mol-mulkini bo‘lish.

PROPERTY RIGHTS OF HUSBANDS UNDER THE LEGISLATION OF UZBEKISTAN AND GERMANY

Xonzodabegim Raxmatova Utkir qizi

Inspector of the 2nd category of the FHDY department of the justice
department of Ortachircchik district of the Toshken region justice department

3rd level lawyer

Abstract. This article will help to better understand the legal essence of the regulation of family relations, including the property rights and obligations of

spouses, and to determine ways to resolve disputes related to them through a comparative analysis of the legislation of Uzbekistan and Germany.

Key words: property acquired during marriage, ownership, use and disposal of joint property, property of each spouse, division of joint property.

ИМУЩЕСТВЕННЫЕ ПРАВА МУЖЕЙ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УЗБЕКИСТАНА И ГЕРМАНИИ

Хонзодабэгим Рахматова Уткир қизи

Инспектор 2 категории отдела ФХДЮ отдела юстиции
Ортачирчикского района Ташкентского района

Юрист 3 категории

Аннотация. Данная статья поможет глубже понять правовую сущность регулирования семейных отношений, в том числе имущественных прав и обязанностей супругов, а также определить пути разрешения споров, связанных с ними, посредством сравнительного анализа законодательства Узбекистана и Германии.

Ключевые слова: имущество, нажитое в период брака, владение, пользование и распоряжение совместным имуществом, имущество каждого из супругов, раздел совместного имущества.

Kirish

О‘zbekiston Respublikasi Oila kodeksining 23-moddasiga ko‘ra, er va xotinning nikoh davomida orttirgan mol-mulklari, shuningdek, nikoh qayd etilgunga qadar, bo‘lajak er-xotinning umumiy mablag‘lari hisobiga olingan mol-mulklari, agar qonun yoki nikoh shartnomasida boshqacha hol ko‘rsatilmagan

bo'lsa, ularning birgalikdagi umumiy mulki hisoblanishi belgilangan¹. Nikoh qayd etilgunga qadar, bo'lajak er-xotinning umumiy mablag'lari hisobiga olingan mulklari degan tushuncha Oila kodeksida yangilik sifatida kiritildi. Buning ahamiyatli tomoni shundaki, bizning o'zbek an'analarimizga ko'ra, qolaversa bozor sharoitida yoshlarning ota-onalari yoki o'zlari birgalikda o'rtada ko'char va ko'chmas mulklar xarid qilishadi. Mazkur qoida mana shunday holatlarda keyinchalik kelib chiqadigan nizolarning oldini olishga xizmat qiladi. Er-xotinning mulkiy huquq va majburiyatlari ikki asosda, ya'ni, qonun va shartnoma asosida vujudga keladi. Qonun asosida vujudga keladigan er-xotinning mulkiy huquqlarini quyidagicha tasniflash mumkin: er-xotinning birgalikdagi umumiy mulki; er-xotinning har birining xususiy mulki; er-xotinning shaxsiy foydalanishdagi mulki; er-xotinning o'zaro aliment majburiyatlari. Oilaviy munosabatlarda ko'p uchrab turadigan mulkiy masalalar bilan bog'liq bo'lgan munosabatlarni tartibga solish muhim vazifadir. Shuning uchun ham Oila kodeksida er-xotinning mulkiy huquq va majburiyatlari atroflicha yoritib berilgan.

Natija

Germaniya Fuqarolik kodeksi (Deutsches Burgerliches gesetzbuch mit Einfuhrungsgesetz, DBG,4-kitob) oilaviy va nikoh munosabatlarini tartibga soladi². Kodeksning 1-qismi "fuqarolik nikohi" huquqiy institutiga bag'ishlanadi, ya'ni qonunni ijro etishuvchi tegishli muassasalarda ro'yxatdan o'tkazilgan nikoh. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Germaniya Federativ Respublikasining asosiy qonuni) 3-moddasi 2-bandida erkaklar va ayollarning tengligini tan oladi, "davlat erkaklar va ayollar tengligini amalga oshirishga va mavjud kamchiliklarni bartaraf etishga yordam beradi" degan qoidani mustahkamlaydi. Bundan tashqari, GBD 6-moddasida "nikoh va oila davlat

---

¹ <https://lex.uz/docs/-104720>

² Гражданское уложение Германии = Deutsches Burgerliches Gesetzbuch mit Einfuhrungsgesetz: Ввод. Закон к гражд. уложению; пер. с нем.; науч. ред.: А. Л. Маковский и др. М.: Волтерс Клувер, 2004. 816 с. Раздел 3. Семейное право. С. 334–484; 584–674.

himoyasida" degan bandni belgilaydi³. Germaniya Fuqarolik Kodeksi kompensatsiya to'lanadigan mulk qiymatining oshishi bilan ifodalangan er-xotinning alohida mulk rejimini belgilaydi⁴. Ushbu rejimga asosan nikoh umumiy mulkni shakllantirishga olib kelmaydi, er-xotinning har biri sotib olingan mol-mulkka nisbatan mulkdor vakolatlarini nikohdan oldin ham, nikoh davrida ham amalga oshiradi. Bo'linayotganda nikoh davrida pul investitsiyalari natijasida olingan mol-mulkning o'sishini hisobga oladi, shundan so'ng u turmush o'rtoqlar o'rtasida teng yarmiga bo'linadi. Ajralish to'g'risida ariza berish paytida barcha mulk qarzlari va majburiyatlar ajratib olinadigan mulkning yakuniy hajmi hisoblanadi. Agar mol-mulk bepul bitimlar orqali olingan bo'lsa, u turmush o'rtog'ining asl mulkiga qo'shiladi. Keyin har bir turmush o'rtog'ining nikohdan oldingi mol-mulki olingan narsadan chegirib tashlanadi. Shunday qilib, bo'linishi kerak bo'lgan mulk tarkibi aniqlanadi. Germaniya qonunchiligida mulkni tasarruf etish bo'yicha ba'zi cheklovlar mavjud. Masalan, turmush o'rtoqlardan birining mol-mulkini umuman tasarruf etish taqiqlandi (§ 1365 GFK "Umumiy mol-mulk bo'yicha bitimlar"), uy-ro'zg'or buyumlarini tasarruf etish (§ 1369 GFK "Uy-ro'zg'or buyumlarini tasarruf etish"), boshqa turmush o'rtog'ining roziligisiz qo'shma mulkni begonalashtirish. Bunday cheklovlar qonun bilan ham, sud tomonidan ham belgilanadi va unga rioya qilmaslikning huquqiy oqibati - bu amalga oshirilgan bitimning haqiqiy emasligi. Germaniya Fuqarolik kodeksining ba'zi qoidalari, jumladan, er-xotindan birining bitimlar tuzishga rozilik prezumptsiyasi nuqtai nazaridan Rossiya Federatsiyasining oila qonunchiligi normalariga o'xshaydi. § 1450-da qoida mavjud, unga ko'ra, agar er-xotin mulkni birgalikda boshqarsa, unda faqat birgalikda umumiy mulkni tasarruf etishlari va er-xotinning umumiy mulkiga tegishli sud jarayonlarini olib borishlari mumkin. GFK § 1453 ga binoan, agar turmush o'rtog'i boshqa turmush o'rtog'ining zarur roziligisiz er-xotinning umumiy mulkni tasarruf etsa, u holda shartnoma faqat

³ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Основной закон Федеративной Республики Германия. Bundeszentrale für politische Bildung. Федеративный центр политического просвещения. Текст публикуется по состоянию на декабрь 2000 г. //Бонн.

⁴ Гражданское уложение Германии (ГГУ) от 18.08.1896.

ikkinchi turmush o'rtog'i tomonidan keyinchalik tasdiqlangan taqdirda haqiqiy hisoblanadi (GFK § 1366). Germaniya qonuni rozilik olish tartibini belgilaydi, bu qoida Rossiya Federatsiyasi Oila kodeksida nazarda tutilmagan. Rozilik berishmuddati ikki hafta, agar bu vaqt ichida turmush o'rtog'ining roziligi olinmagan bo'lsa, bu rad etish deb hisoblanadi. Biroq, sud bitimni ma'qullashi mumkin, agar ikkinchi turmush o'rtog'i kasal bo'lsa yoki foydali va muhim bitimga ma'lum bir aniq sabablarsiz rozilik bermasa.

Germaniya Fuqarolik kodeksining 1363-moddasiga muvofiq, agar er-xotinlar **nikoh shartnomasida** boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo'lsa, ular mulkni ko'paytirishning umumiy rejimida yashaydilar (Zugewinngemeinschaft)⁵. Ikkala turmush o'rtog'i ham nikoh paytida topgan mulkning bir qismini olishlari kerak, chunki sotib olingan narsalar ularning birgalikdagi ishlashi yoki hech bo'lmaganda oiladagi rollarni taqsimlashga asoslangan bo'lib, bu ularni sotib olishga yordam bergan yoki osonlashtirgan. Istisno tariqasida, quyidagi hollarda qonuniy rejimda umumiy mulkni shakllantirish mumkin. Birinchidan, turmush o'rtog'lar ma'lum bir mulkni mulkdor sifatida sotib olishlari mumkin⁶. Bunday hollarda umumiy mulk qonunda belgilanganligi sababli emas, balki er-xotin o'rtasidagi kelishuv tufayli yuzaga keladi, mulk esa ulushdir va har birining ulushi uning sotib olishga qo'shgan hissasi miqdoriga qarab belgilanadi⁷. Bundan tashqari, bu holda umumiy mulk paydo bo'lmaydi; aksincha, ulushlar har bir turmush o'rtog'ining shaxsiy mulki hisoblanadi.

Shunday qilib, Germaniya o'z qonunchiligida er-xotin tomonidan qachon sotib olinganligidan qat'i nazar, mulk umumiy deb tan olinmaydigan maxsus rejimni belgilaydi. Biroq, turmush o'rtog'lar nikoh paytida sotib olgan mol-mulk, agar ular ajrashgan bo'lsa, qayta taqsimlanishi kerak.

Muhokama

⁵ Buergerliches Gesetzbuch. Muenchen, 1996. S. 346.

⁶ Jung H. Op. cit. S. 79.

⁷ Familienrecht. Ein Studienbuch von dr.dr. H.C. Alexander Luderitz. S. 127

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi bo'yicha er-xotinlarning mulklari o'z navbatida quyidagilarga bo'linadi: 1. Xususiy mulk, ya'ni er yoki xotindan faqat bittasiga tegishli bo'lgan va u tomonidan tasarruf etiladigan mulkidir. Unga quyidagilar kiradi: er (xotin) ning nikohga qadar faqat o'ziga tegishli bo'lgan mulki (masalan, uy, uy jihozlari, omonatga qo'yilgan pul, qimmatbaho qog'ozlar va boshqalar). O'zbekiston Respublikasining «Mulkchilik to'g'risida»gi Qonuni va FKning 164-moddasida belgilanishicha, mulkdor o'ziga tegishli mol-mulkka o'z ixtiyoriga ko'ra, o'z xohishi va manfaatlarini ko'zlab egalik qiladi, undan foydalanadi va uni tasarruf etadi. Shu ma'noda mulkdor o'z mulkiga bo'lgan huquqlarini ixtiyoriy ravishda, o'z xohishiga ko'ra amalga oshiradi. Mulkdorning o'z xohishi deganda, uning o'z erki, irodasi bilan o'z manfaatlarini ko'zlab, birovning (uchinchi shaxslarning) tazyiqsiz, g'ayrihuquqiy ta'sirisiz harakat qilishi nazarda tutiladi. Agar mulkdorga nisbatan bunday holatda zo'rlik, tazyiq ko'rsatilgan bo'lsa, qonun mulkdorning xohish-irodasi erkin amalga oshirilishini kafolatlaydi va muhofaza qiladi. Ayni vaqtda mulkdorning o'z xohishiga ko'ra ish tutishi qonun, insof va adolat doirasida amalga oshirilishi lozim. Mulkdorning mulkiy huquqini o'z xohishiga ko'ra amalga oshirishda uning manfaati yotadi. Bu manfaat bevosita uning o'ziga, yaqinlariga yoki boshqalarga taalluqli bo'lishi mumkin. Mulkdorning o'zi xohishiga ko'ra yoki manfaatiga zid ravishda mulkiy bitimlar tuzishiga majbur qilish, umumiy qoida bo'yicha bunday bitimlar haqiqiy sanalmasligiga sabab bo'ladi. 2. Umumiy mulk, ya'ni er va xotinning birgalikdagi umumiy mol-mulkini nikohdagi hayoti davrida topilgan mol-mulk tashkil qiladi. Bulardan tashqari er va xotin o'rtasida qarzlilar mavjud bo'lishi mumkin, bular ham ikki turga bo'linib, umumiy qarzlilar va shaxsiy qarzlilar bo'lishi mumkin. Shaxsiy qarzlilar: zarar keltirish natijasida; aliment majburiyatidan, mehnat huquqiy munosabatlaridan kelib chiqqan majburiyatlardan iborat bo'lishi mumkin. Shuningdek, shaxsiy qarzlilar er-xotindan bittasining nikoh tuzilgunga qadar majburiyati yuzasidan kelib chiqib, o'z shaxsiy ehtiyojlarini qondirish uchun olgan qarzlilaridir. Umumiy qarzlilar esa ularning ikkalasi ishtirok etib olgan qarzlilar

bo'lib hisoblanadi. Mulkiy munosabatlar er-xotinlar o'rtasida har doim ham barqaror kechavermaydi. Ko'pgina hollarda sud yo'li bilan himoya qilinishiga to'g'ri keladi. Shuningdek, er-xotingga to'y munosabati bilan berilgan sovg'alar yoki to'ydan keyingi marosimlarda berilgan sovg'alar, agar ular umumiy foydalanish buyumlaridan iborat bo'lsa, er-xotinning birgalikdagi umumiy mulki tarkibiga kiradi. Bu masalaga alohida e'tibor berilgan. Mulk bilan bog'liq bo'lgan munosabatlarda er va xotinning huquqlari, ularning majburiyatlari, mulkdan foydalanish tartibi, er va xotinning umumiy va xususiy mulki bilan bog'liq masalalar Oila kodeksida o'z aksini topgan. Er va xotinning mulkiy munosabatlarini ko'rib chiqishda, albatta mulk va mulk huquqi hamda mulk bilan bog'liq bo'lgan munosabatlarga alohida to'xtalib o'tish lozim. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan keyin amalga oshirilgan va oshirilayotgan islohotlarning asosiylaridan, bu mulk munosabatlari bilan bog'liq bo'lgan tadbirlardir. Mulk va mulk bilan bog'liq munosabatlar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi chiqargan hujjatlar bilan, shuningdek, boshqa qonunosti normativ aktlari bilan ham tartibga solinib turiladi. Bu o'rinda «O'zbekiston Respublikasida Mulkchilik to'g'risida»gi, «Xususiy korxonalar to'g'risida»gi va boshqa qonunlar, shuningdek, O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, Oila kodeksi kabilarni ko'rsatish mumkin. Mulk egalari huquqlarining davlat yo'li bilan himoya qilinishini ta'minlash hamda boshqa mulkchilik shakllarining huquqiy tengligini qaror toptirish shu asosda insonning mulkdan begonalashtirilganiga barham berish lozim. Mulking tegishliligi mulkiy hurquq bilan belgilanadi. Mulk huquqi shaxsning o'ziga qarashli mol-mulkka o'z hohishi bilan va o'z manfaatlarini ko'zlab egalik qilish, undan foydalanish va uni tasarruf etish, shuningdek, o'zining mulk huquqini, kim tomonidan bo'lmasin, har qanday buzishni bartaraf etishni talab qilish huquqidan iboratdir.

Xulosa

Izlanish natijasi shuni ko`rsatadiki, Germaniyada qonuniy deb belgilangan mulkni ko'paytirishning umumiylik rejimi turmush o'rtoqlarning manfaatlarini asosli himoya qiladi. Ushbu tizim O'zbekiston oila huquqi uchun istiqbolli g'oyalar manbai sifatida baholansa, mubolag'a bo'lmaydi. Vaqt o'tishi bilan, mamlakatimizda aholining huquqiy madaniyati iqtisodiy barqarorlashishi va o'sishi bilan er-xotinlarning mol-mulkini ko'paytirishning umumiylik rejimi ichki nikoh va oila qonunchiligi bilan qabul qilinishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

REFERENCES:

использованная литература:

1. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi.
2. Гражданское уложение Германии = Deutsches Burgerliches Gesetzbuch mit Einfuhrungsgesetz: Ввод. законк гражд. уложению; пер. с нем.; науч. ред.: А. Л. Маковский и др. М.: Волтерс Клувер, 2004. 816 с. Раздел 3. Семейное право. С. 334–484; 584–674.
3. Grundgesetz fur die Bundesrepublik Deutschland. Основной закон Федеративной Республики Германия. Bundeszentrale fur politische Bildung. Федеративный центр политического просвещения. Текст публикуется по состоянию на декабрь 2000 г. //Бонн.
4. Гражданское уложение Германии (ГГУ) от 18.08.1896.
5. Buergerliches Gesetzbuch. Muenchen, 1996. S. 346.
6. Jung H. Op. cit. S. 79.
7. Familienrecht. Ein Studienbuch von dr.dr. H.C. Alexander Luderitz. S. 127